

בחינת זנים וכנות לאגסים

New rootstocks and varieties for pear

דו"ח לשנת 2003

קוד זיהוי 596-0162-02

מוגש ע"י:

רפי שטרן, ישראל דורון, גלית רדל

דצמבר 2003

תקציר

ה"ספדונה" הינו זן האגס הראשי במדינת ישראל. מתוך כ- 15000 דונם מטעי אגס המניבים בממוצע שנתי כ- 20,000 טון מהווה זן זה כ- 70% מסך היבול. הזן השני הוא ה"קוסציה" המשמש כמפרה. חסרונותיה הגדולים של ה"ספדונה" מתבטאים ביבול בינוני-סירוגי, באיכות פרי בינונית ובעיקר בפרי קטן. אחת הסיבות המרכזיות לתופעות אלו נובעת מהיותה מורכבת על כנת החבוש A, הידועה בשארות גרועה שאמנם גורמת במטע חיוני לפרי איכותי וגדול, אך בתנאים קשים גם לניוון מוקדם של העצים. כנת החבוש, למרות כל חסרונותיה, משמשת אותנו עד היום בכל הנטיות. השימוש בה נעשה בעיקר עקב יכולתה להקדים את ניבת העצים וזאת על אף התנוונותה המהירה המחייבת השרשה של הרוכב. פעולת ההשרשה, הנעשית בד"כ בשנות הניבה הראשונות, מצמצמת את תרומת הכנה לוויסות הצימוח וגורמת לעתים לגידול וגטטיבי נמרץ ביותר של ה"ספדונה". תופעה זו מביאה להפרת האיזון בין צמיחה לפוריות, לפרי קטן ולימי עבודה רבים בחיגורים, גיזומים ובכיפופים להחזרת האיזון.

פועל יוצא של התבססות גידול האגס בארץ על כנת החבוש היא העובדה שלא ניתן בשום אופן לגדל עליה זנים אחרים של אגס, מלבד ה"ספדונה", שמצליחה לגדול באקלים החם שלנו. כתוצאה מהעדר כנות נוספות לא ניתן היה לבסס את גידול האגס על קשת זנים רחבה (אגס אירופי) כפי שמקובל במיני עצי פרי רבים כתפוח, אפרסק, שזיף ועוד.

כדי להתמודד עם שתי הבעיות שהוזכרו הקמנו במהלך השנים 1999 ו-2000 שתי חלקות עבור בחינת כנות לזנים "ספדונה" ו"קוסציה". בשלב זה ניתן כבר לראות בקוסציה את יתרון הכנות החזקות, ובעיקר הבטוליפוליה, ביצירת עץ קוסציה גדול וחיוני, אשר נושא יבולים כבדים עם פרי גדול בהשוואה לכנות החבוש השונות. בספדונה לעומת זאת המצב הפוך – הכנות המננסות של החבושים (חבוש A ו-BA29) מרסנות היטב את העץ, ומעניקות יבול כבד עם פרי גדול בהשוואה לכנות החזקות, בעיקר מסדרת ה-OHF. בינואר 2003 ניטעו חלקות זנים חדשים של אגס אירופי בחוות מטעים, אבני איתן וחוות מתיתיהו.

ספרות

שטרן ר, רדל ג, וולך א, דורון י, חבלין צ, נתנזון ט. 2002. בחינת זנים וכנות לאגסים. עלון הנוטע 56 : 362-364.

מבוא ותאור הבעיה

ה"ספדונה" הינה זן האגס הראשי במדינת ישראל. מתוך כ- 12000 דונם מטעי אגס המניבים בממוצע שנתי כ- 20,000 טון מהווה זן זה כ- 80% מסך היבול. הזן השני הוא ה"קוסציה" המשמש כמפרה. חסרונותיה הגדולים של ה"ספדונה" מתבטאים ביבול בינוני-סירוגי, באיכות פרי בינונית ובעיקר בפרי קטן. אחת הסיבות המרכזיות לתופעות אלו נובעת מהיותה מורכבת על כנת החבוש A, הידועה בשארות גרועה שאמנם גורמת במטע חיוני לפרי איכותי וגדול, אך בתנאים קשים גם לניוון מוקדם של העצים. כנת החבוש, למרות כל חסרונותיה, משמשת אותנו עד היום בכל הנטיעות. השימוש בה נעשה בעיקר עקב יכולתה להקדים את ניבת העצים וזאת על אף התנוונותה המהירה המחייבת השרשה של הרוכב. פעולת ההשרשה, הנעשית בד"כ בשנות הניבה הראשונות, מצמצמת את תרומת הכנה לוויסות הצימוח וגורמת לעתים לגידול וגטטיבי נמרץ ביותר של ה"ספדונה". תופעה זו מביאה להפרת האיזון בין צמיחה לפוריות, לפרי קטן ולימי עבודה רבים בחיגורים, גיזומים ובכיפופים להחזרת האיזון.

פועל יוצא של התבססות גידול האגס בארץ על כנת החבוש היא העובדה שלא ניתן בשום אופן לגדל עליה זנים אחרים של אגס, מלבד ה"ספדונה", שמצליחה לגדול באקלים החם שלנו. כתוצאה מהעדר כנות נוספות לא ניתן היה לבסס את גידול האגס על קשת זנים רחבה (אגס אירופי) כפי שמקובל במיני עצי פרי רבים כתפוח, אפרסק, שזיף ועוד.

חשיפת השוק הישראלי לייבוא, הן ל"ספדונה" גדולה מספרד (בלנקיה) והן לזני אגס אירופי גדולים, איכותיים וצבעוניים מביאה בפני הצרכן הישראלי פרי איכותי יותר וזול. נושא אחרון זה מחייב אותנו למאמץ מחקרי עליון של ייצור "ספדונה" גדולה יחד עם הצעת מגוון רחב של זני איכות. אלמלא כן הענף לא יתקיים. במידה ונצליח יתאפשר ייצור של פרי איכותי, בתנאי ישראל החמה.

מטרות המחקר

כדי להתמודד עם שתי הבעיות שהוזכרו נטענו במהלך השנים 1999 ו-2000 שתי חלקות עבור בחינת כנות לזן "קוסציה" – בחוות המטעים בחולה ובחוות אבני איתן בדרום רמת הגולן. חלקה נוספת עבור בחינת כנות לזן "ספדונה" ניטעה בחוות המטעים.

לאחר התבססות מוצלחת של חלקות הכנות לזנים ספדונה וקוסציה, התחלנו מעקב מפורט אחר פרמטרים שונים הקשורים לגידול שני הזנים, תוך עיצוב העצים בהתאם לאופי הגידול של כל כנה. בינואר 2003 ינטעו זנים חדשים של אגס אירופי בשלוש חוות שונות: בחוות המטעים שבעמק החולה, בחוות מתיתיהו שליד קיבוץ ברעם ובחוות פיכמן שבצפון הגולן.

1. בחינת כנות לזנים ספדונה וקוסציה

א. כנות לקוסציה –

בפברואר 1999, ניטעו 2 חלקות של כנות לקוסציה: אחת בתחנת נסיונות אבני איתן שבדרום הגולן, בגובה 400 מ' מעל פני הים וחלקה שניה בחוות המטעים, בגובה של כ- 100 מ' מעל פני הים. השתילים היו יפים ואחידים.

החלקות ניטעו לפי התכנית המקורית שהוגשה למדען: בעמודים שלהלן מצורפות מפות הנטיעה ופרוט הטיפולים בשתי החוות.

מעקב צימוח:

מעקב שנתי אחר הגידול בהיקף הגזע, שהוא המדד הטוב ביותר לעוצמת הצימוח של העץ, נערך על כל עצי הניסוי בסוף כל שנה אזרחית עם תום עונת הגידול (נובמבר).

בחוות המטעים נמצאו הבדלים ניכרים בהיקף הגזע ובהפרשי היקף הגזע בשנה האחרונה (11/02-11/03) ולאחר חמש שנים (11/03-1/99) בין הכנות השונות (איורים 1, 2, 3). כך למשל ניתן לראות כי לכנת הבטוליפוליה היה הקף הגזע הגדול ביותר (איור 1), והיא גם נתנה את הפרש הגידול הגבוה ביותר (איורים 2, 3). עובדה זו התבטאה גם בשטח עצמו, כלומר – עצי הקוסציה על כנה זו נראים היום מפותחים מאוד בהשוואה לכנות האחרות. מנגד ניתן לראות את כנת ה-BP-3 שהעניקה גידול חלש מאוד לקוסציה מאז הנטיעה ועד היום. גם תוצאת מדידה זו משקפת היטב את מה שקורה בשטח עצמו. מהסתכלות על כל הכנות, הן באיורים (בעיקר איור 3) והן בשטח, ניתן להתרשם כי פרט לבטוליפוליה המצטיינת מצד אחד ול-BP-3 החלש מצד שני, ישנן עוד שתי קבוצות כנות שניתן להגדיר עפ"י עוצמת הצימוח: הראשונה והחזקה יותר – סדרת ה-OHF, הקלריאנה וה-BP-1 (שכולן שייכות למין אגס), והשנייה (החלשה יותר) סדרת החבושים – חבוש A (מושרש ולא מושרש), ו-BP-29 (מושרש ולא מושרש).

גם **באבני איתן** ניתן לראות התפלגות דומה של הכנות כפי שתוארה לעיל, הן בשטח והן בסיכום המדידות (איורים 4, 5, 6). כנת הבטוליפוליה היא שוב החזקה ביותר. עם זאת, היא לא לבד: יחד איתה נמצאות כנות חזקות מסדרת ה-OHF (ובעיקר OHF-333 שלא נמצאת בחוות המטעים) וכן כנת ה-BP-1. כל כנות החבוש נתנו שוב את הצמיחה החלשה ביותר. לעומת זאת, כנת ה-BP-3 לא כל כך חלשה כאן כמו בחוות המטעים (זוהי הכנה היחידה שמתנהגת באופן שונה בין שתי החוות).

יבולים:

בשנה זו (2003) נקטף היבול השני של הקוסציה. באיור 7 ניתן לראות את היבול הכללי של 2003 לפי הכנות השונות בחוות המטעים, ובאיור 8 את היבול המצטבר (2003+2002). בדומה לשנה שעברה ניתן לראות כי בד"כ יש מתאם חיובי בין עוצמת הצימוח (איורים 3-1) ליבול (איורים 7, 8). כך למשל כנת הבטוליפוליה שהעניקה את הצימוח החזק ביותר לקוסציה וגם נתנה את היבול הגבוה ביותר, או מנגד כנת ה-BP-3 שנתנה את הצימוח החלש ביותר עם היבול הנמוך ביותר. בין שני הקצוות ניתן לראות את סדרת ה-OHF, BP-1 וקלריאנה, שקרובות יותר לבטוליפוליה הן בעוצמת הצימוח והן ביבולים, ומנגד את כנות החבוש החלשות (חבוש A, BA-29) הקרובות יותר ל-BP3, שנתנו צימוח חלש ויבולים נמוכים. הקשר החיובי בין עוצמת הצימוח ליבול הינו ברור והגייוני בקוסציה, מכיוון שזוהו זן בעל צמיחה חלשה, ועל כן כל כנה שתצליח להאיץ את צמיחתו ולייצב אותו כעץ חזק המסוגל לשאת יבולים – תהיה טובה מכנות

החבוש החלשות והמננסות, במיוחד בשנים הראשונות. עם זאת, לא תמיד יש מתאם חיובי בין צימוח לפוריות, ולעתים הוא אף הפוך. ניתן לבדוק זאת ביבול לפי שטח חתך הגזע (TCSA), שהוא למעשה המדד האמיתי ל"יעילות היבול" (יבול [ק"ג]/שטח חתך הגזע [ס"מ²] = אינדקס היעילות). ככל שהתוצאה גבוהה יותר – היעילות גדולה יותר. מעיון באיור 9 ניתן לראות שאמנם אין הבדלים מובהקים בין מרבית הכנות השונות (פרט לשתי הקצוות: קלריאנה המצטיינת וה-BP-3 החלשה), אך יחד עם זאת כנות החבוש השונות שנראו עד עתה גרועות (צמיחה חלשה ויבול נמוך), הן כנראה לא כל-כך גרועות לפי מדד יעילות היבול. במילים אחרות – הן אמנם בונות עץ קוסציה קטן וחלש, אך יחסית לגודלו של העץ – כמות היבול שעליו אינה רעה כל כך.

למרות יתרונותיו וחשיבותו של מדד היעילות הנ"ל יש לבחון אותו בהסתייגות מסוימת, כיוון שאם העץ המתקבל על כנות החבוש הוא כל-כך חלש, אין ליבול שמתקבל ממנו יתרון כל-כך גדול, כיוון שהוא רק גבוה באופן יחסי לגודל העץ, אבל העץ קטן מידי וחלש, והיבול המוחלט שמתקבל ממנו קטן.

חיזוק לחולשתם הגדולה של כנות החבוש השונות עבור הזן קוסציה ניתן לראות גם בבדיקת פוטנציאל המים בגזע שערכנו לקראת הקטיף (איורים 10, 11). הסט הראשון של הבדיקות בוצע ב-30/6/03 בחוות המטעים ובאבני איתן על מדגם כנות חבוש, OHF, ובטוליפוליה. הסט השני בוצע שבוע לאחר מכן (8/7/03) על מדגם שונה של כנות, שוב בהשוואה לכנת הבטוליפוליה החזקה. מהממצאים עולה שכנות החבוש השונות (חבוש A, BA-29), מושרשות או לא מושרשות, נמצאות בעקת מים גדולה באופן משמעותי ומובהק (ערכי פוטנציאל מים שליליים יותר) בהשוואה לכנת הבטוליפוליה (ואולי גם בהשוואה ל-OHF-333 החזקה). מדד זה יכול להסביר יפה את בעיית הולכת המים מהשורשים לנוף, ומכאן את חולשתם הוגטיבית של עצי הקוסציה המורכבים על כנות החבוש. כתוצאה מכך שהעצים אינם מתפתחים היטב ומהר (עקב בעיות של הולכת מים בנקודת ההרכבה?) העץ אינו מסוגל להעמיס על עצמו יבול רב.

לסיכום, למרות "מדד יעילות היבול", אשר לכאורה מעניק ציון גבוה יחסית לכנות החבוש (איור 9), בכל זאת נראה שהיבול המוחלט שלהן (בק"ג/עץ) נמוך מידי, והוא עומד על כמחצית היבול של הבטוליפוליה (איור 7). אמנם בחבוש A המושרש יש יחסית הרבה פרי גדול (איור 12), אך הוא נובע ככל הנראה מעומס יבול נמוך, ולא דווקא מהשפעה ישירה של הכנה. (בכנות החבוש האחרות – BA-29 וגם באותה כנה – חבוש A אך לא מושרשת – אין הרבה פרי גדול). הבטוליפוליה לעומת זאת נתנה גם יבול כללי גבוה מאוד (איור 7) וגם יבול הכי גבוה של פרי גדול (איור 12).

תוצאות היבולים באבני איתן דומות לתוצאות שבחוות המטעים (איורים 13-15). הבטוליפוליה נתנה גם כאן את היבול הגבוה ביותר יחד עם מרבית כנות ה-OHF, BP-1 וקלריאנה, כשכנות החבוש נתנו שוב את היבולים הנמוכים. בגודל הפרי הבטוליפוליה היתה שוב המצטיינת מעל כולם (פרי גדול סווג כאן כמעל 60 מ"מ עקב מיון שונה בבית האריזה).

מדד היעילות של היבול דומה לחוות המטעים, ומה שנכתב לגביו שם תקף גם כאן.

א. פירוט הטיפולים לבחינת כנות לקוסציה בחוות המטעים ובאבני איתן - נטיעת 1/99

הוקמו 2 חלקות : אחת בחוות אבני איתן (גולן) ואחת בחוות המטעים (חולה). מספר השתילים המינימאלי מכל כנה (או לכל טיפול) עבור כל אחת מהחלקות = 15 (5 חזרות X 3 עצים לחזרה). באבני איתן ניטעו כל 13 הצירופים ובחוות המטעים כנ"ל, פרט ל-OHF217 ול-OHF333 שלא ניטעו עקב מחסור בשתילים.

מבנה חלקות הניסוי של הקוסציה :

מספר העצים לכל טיפול בחלקה אחת : 5 חזרות X 3 עצים לחזרה = 15 עצים.

מרחקי נטיעה : 2 X 4 (125 עצים לדונם) $\approx$ 1.6 ד' (ללא ספדונה כמפרה). – 1.6 לחוות המטעים.

צורת עיצוב : ציר

נטיעה : כל שורה שנייה (ליד כל שורת קוסציה ניטעה שורת ספדונה בינואר 2000)

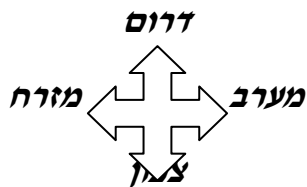
גובה ההרכבה (אלא אם צויין אחרת) : 5 ס"מ מעל פני הקרקע.

להלן רשימת הטיפולים (קוסציה על כנה מסויימת) וצורת נטיעה לכל חלקה :

<u>מס' שתילים</u>		<u>מס' טיפול :</u>
<u>חוות מטעים</u>	<u>אבני איתן</u>	
15	15	1. חבוש A זן מושרש (ההרכבה - 10 ס"מ מתחת לפני הקרקע)
15	15	2. חבוש A לא מושרש (ההרכבה – בגובה פני הקרקע)
15	15	3. חבוש BA 29 זן מושרש (ההרכבה - 10 ס"מ מתחת לפני הקרקע).
15	15	4. חבוש BA 29 לא מושרש (ההרכבה - בגובה פני הקרקע).
15	15	5. BP 1
15	15	6. BP 3
15	15	7. קלריאנה (זריע מעמירם)
15	15	8. OHF 513
15	15	9. OHF 69
15	15	10. OHF 67
15	15	11. בטוליפוליה (זריע דיוויס)
-	15	12. OHF 217
-	15	13. OHF 333
-----	-----	
165	195	סה"כ

חוות המטעים בחולה

מפה מפורטת של נטיעת קוסציה על כנות שונות – 1/1999

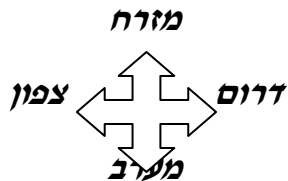
מרחקי הנטיעה של הקוסציה : 2 X 4 מ'.
מס' שתילים בשורה : 33.

מס' הטיפולים (כנות ועומקי נטיעה) : 11 (פרוט הטיפולים – בדף נפרד).
מס' חזרות (בלוקים) = 5, מס' שתילים לחזרה = 3 (סה"כ 15 שתילים לטיפול).
בלוק (חזרה) של קוסציה = שורה אחת שלמה (11 טיפולים X 3 שתילים = 33 שתילים).

מס' שורה	2	4	6	8	10
1	מושרש BA-29	קלריאנה	חבוש A מושרש	בטוליפוליה	חבוש A לא מושרש
2	מושרש BA-29	קלריאנה	חבוש A מושרש	בטוליפוליה	חבוש A לא מושרש
3	מושרש BA-29	קלריאנה	חבוש A מושרש	בטוליפוליה	חבוש A לא מושרש
4	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	חבוש A לא מושרש	מושרש BA-29	חבוש A מושרש
5	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	חבוש A לא מושרש	מושרש BA-29	חבוש A מושרש
6	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	חבוש A לא מושרש	מושרש BA-29	חבוש A מושרש
7	בטוליפוליה	OHF-513	OHF-69	BP-3	BP-1
8	בטוליפוליה	OHF-513	OHF-69	BP-3	BP-1
9	בטוליפוליה	OHF-513	OHF-69	BP-3	BP-1
10	חבוש A מושרש	בטוליפוליה	בטוליפוליה	קלריאנה	מושרש BA-29
11	חבוש A מושרש	בטוליפוליה	בטוליפוליה	קלריאנה	מושרש BA-29
12	חבוש A מושרש	בטוליפוליה	בטוליפוליה	קלריאנה	מושרש BA-29
13	חבוש A לא מושרש	BP-1	OHF-67	חבוש A לא מושרש	לא מושרש BA-29
14	חבוש A לא מושרש	BP-1	OHF-67	חבוש A לא מושרש	לא מושרש BA-29
15	חבוש A לא מושרש	BP-1	OHF-67	חבוש A לא מושרש	לא מושרש BA-29
16	OHF-67	חבוש A מושרש	BP-3	OHF-513	OHF-67
17	OHF-67	חבוש A מושרש	BP-3	OHF-513	OHF-67
18	OHF-67	חבוש A מושרש	BP-3	OHF-513	OHF-67
19	OHF-69	BP-3	OHF-513	OHF-69	קלריאנה
20	OHF-69	BP-3	OHF-513	OHF-69	קלריאנה
21	OHF-69	BP-3	OHF-513	OHF-69	קלריאנה
22	BP-3	חבוש A לא מושרש	BP-1	BP-1	OHF-513
23	BP-3	חבוש A לא מושרש	BP-1	BP-1	OHF-513
24	BP-3	חבוש A לא מושרש	BP-1	BP-1	OHF-513
25	BP-1	OHF-69	לא מושרש BA-29	OHF-67	BP-3
26	BP-1	OHF-69	לא מושרש BA-29	OHF-67	BP-3
27	BP-1	OHF-69	לא מושרש BA-29	OHF-67	BP-3
28	OHF-513	OHF-67	קלריאנה	לא מושרש BA-29	OHF-69
29	OHF-513	OHF-67	קלריאנה	לא מושרש BA-29	OHF-69
30	OHF-513	OHF-67	קלריאנה	לא מושרש BA-29	OHF-69
31	קלריאנה	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	חבוש A מושרש	בטוליפוליה
32	קלריאנה	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	חבוש A מושרש	בטוליפוליה
33	קלריאנה	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	חבוש A מושרש	בטוליפוליה

מס' עץ בשורה

חוות אבני איתן בדרום הגולן מפה מפורטת של נטיעת קוסציה על כנות שונות 1/1999

מרחקי הנטיעה של הקוסציה: 2 X 4 מ'.

מסי הטיפולים (כנות ועומקי נטיעה): 13 (פרוט הטיפולים – בדף נפרד).
מסי חזרות (בלוקים) = 5, מסי שתילים לחזרה = 3 (סה"כ 15 שתילים לטיפול).

בלוק (חזרה) של קוסציה = 13 טיפולים X 3 שתילים = 39 שתילים ברצף.
הבלוקים מופרדים ביניהם ע"י קו שחור עבה:

בלוק 1 = שורה 23 : 1-39, בלוק 2 = שורה 23 : 40-66, בלוק 3 = שורה 25 : 16-54,
בלוק 4 = שורה 25 : 1-15, בלוק 5 = שורה 27 : 1-24, בלוק 6 = שורה 27 : 25-63.

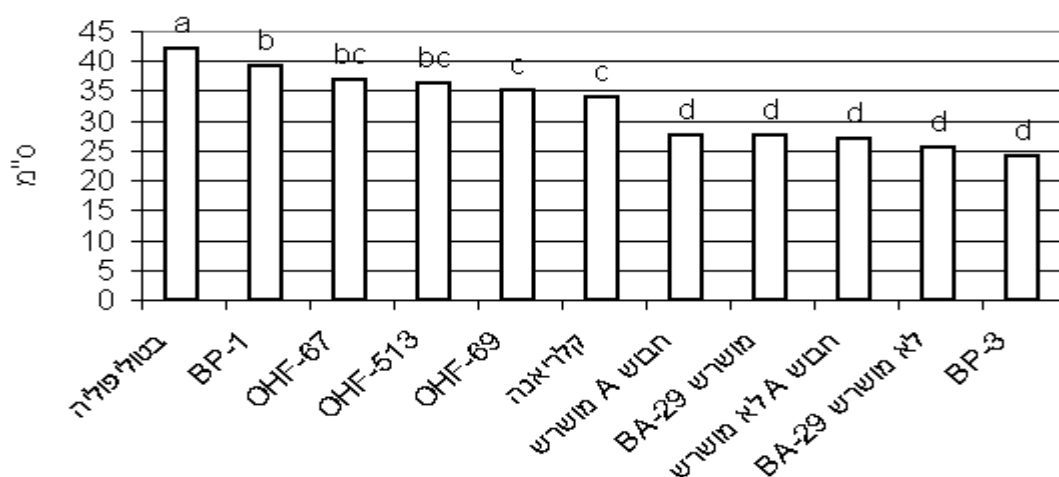
27	25	23	מסי שורה
	OHF-217	BP-1	66
	OHF-217	BP-1	65
	OHF-217	BP-1	64
OHF-513	לא מושרש BA-29	חבוש A לא מושרש	63
OHF-513	לא מושרש BA-29	חבוש A לא מושרש	62
OHF-513	לא מושרש BA-29	חבוש A לא מושרש	61
לא מושרש BA-29	בטוליפוליה	חבוש A מושרש	60
לא מושרש BA-29	בטוליפוליה	חבוש A מושרש	59
לא מושרש BA-29	בטוליפוליה	חבוש A מושרש	58
OHF-217	OHF-513	BP-3	57
OHF-217	OHF-513	BP-3	56
OHF-217	OHF-513	BP-3	55
BP-1	BP-1	OHF-333	54
BP-1	BP-1	OHF-333	53
BP-1	BP-1	OHF-333	52
חבוש A מושרש	OHF-67	מושרש BA-29	51
חבוש A מושרש	OHF-67	מושרש BA-29	50
חבוש A מושרש	OHF-67	מושרש BA-29	49
OHF-69	חבוש A מושרש	קלריאנה	48
OHF-69	חבוש A מושרש	קלריאנה	47
OHF-69	חבוש A מושרש	קלריאנה	46
BP-3	מושרש BA-29	OHF-67	45
BP-3	מושרש BA-29	OHF-67	44
BP-3	מושרש BA-29	OHF-67	43
קלריאנה	בטוליפוליה	OHF-69	42
קלריאנה	בטוליפוליה	OHF-69	41
קלריאנה	בטוליפוליה	OHF-69	40
מושרש BA-29	BP-3	חבוש A לא מושרש	39
מושרש BA-29	BP-3	חבוש A לא מושרש	38
מושרש BA-29	BP-3	חבוש A לא מושרש	37
OHF-67	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש	36
OHF-67	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש	35
OHF-67	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש	34
OHF-333	OHF-333	בטוליפוליה	33
OHF-333	OHF-333	בטוליפוליה	32
OHF-333	OHF-333	בטוליפוליה	31
חבוש A לא מושרש	לא מושרש BA-29	BP-1	30
חבוש A לא מושרש	לא מושרש BA-29	BP-1	29
חבוש A לא מושרש	לא מושרש BA-29	BP-1	28
בטוליפוליה	OHF-69	לא מושרש BA-29	27
בטוליפוליה	OHF-69	לא מושרש BA-29	26
בטוליפוליה	OHF-69	לא מושרש BA-29	25
מושרש BA-29	OHF-217	OHF-217	24
מושרש BA-29	OHF-217	OHF-217	23
מושרש BA-29	OHF-217	OHF-217	22
חבוש A מושרש	OHF-513	OHF-513	21
חבוש A מושרש	OHF-513	OHF-513	20
חבוש A מושרש	OHF-513	OHF-513	19
חבוש A לא מושרש	קלריאנה	OHF-69	18
חבוש A לא מושרש	קלריאנה	OHF-69	17
חבוש A לא מושרש	קלריאנה	OHF-69	16
BP-3	BP-1	קלריאנה	15
BP-3	BP-1	קלריאנה	14
BP-3	BP-1	קלריאנה	13
OHF-333	OHF-217	OHF-333	12
OHF-333	OHF-217	OHF-333	11
OHF-333	OHF-217	OHF-333	10
OHF-67	OHF-513	BP-3	9
OHF-67	OHF-513	BP-3	8
OHF-67	OHF-513	BP-3	7
קלריאנה	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	6
קלריאנה	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	5
קלריאנה	לא מושרש BA-29	מושרש BA-29	4
OHF-69	בטוליפוליה	OHF-67	3
OHF-69	בטוליפוליה	OHF-67	2
OHF-69	בטוליפוליה	OHF-67	1

מסי עץ בשורה

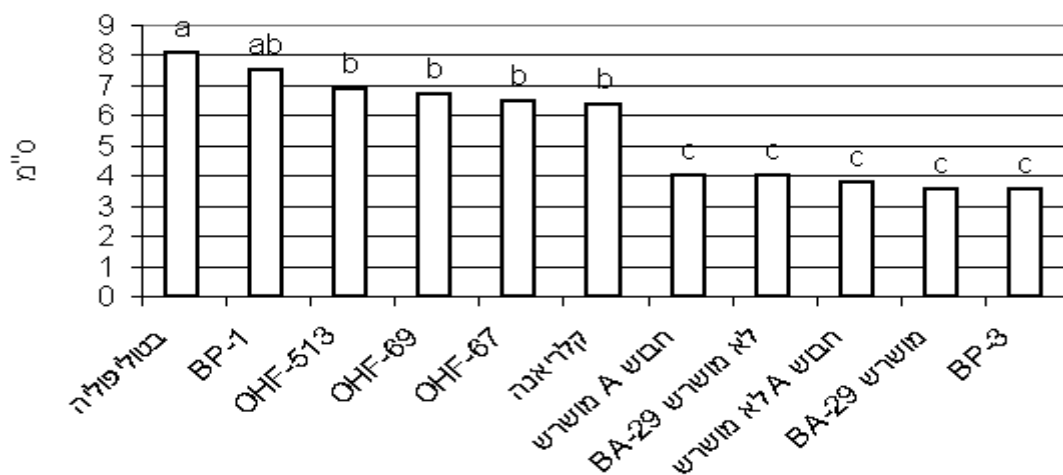
איור 1

חלקת כנות בקוסציה, חוות מטעים 2003
היקף גזע 11/03

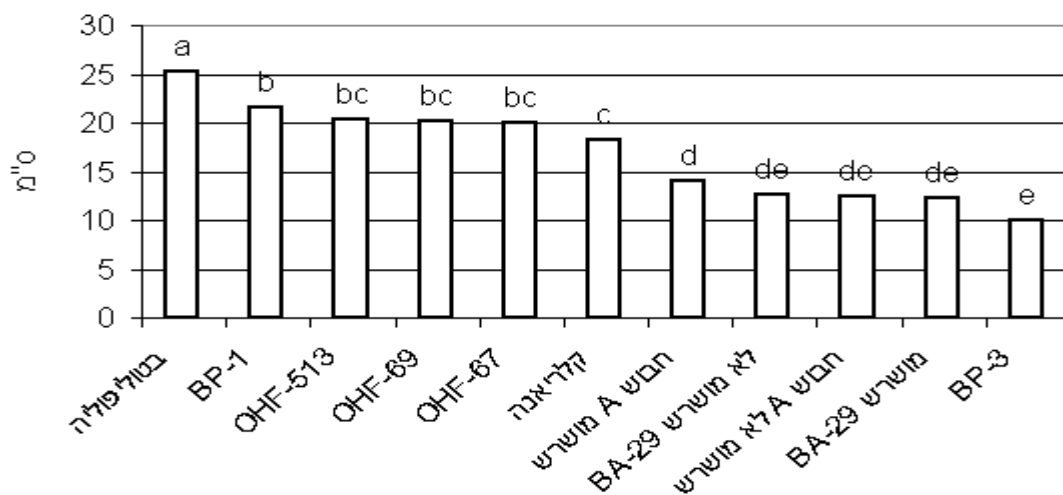
איור 2

חלקת כנות בקוסציה, חוות מטעים 2003
הפרשים בהיקף הגזע לאחר שנה (11/02-11/03)

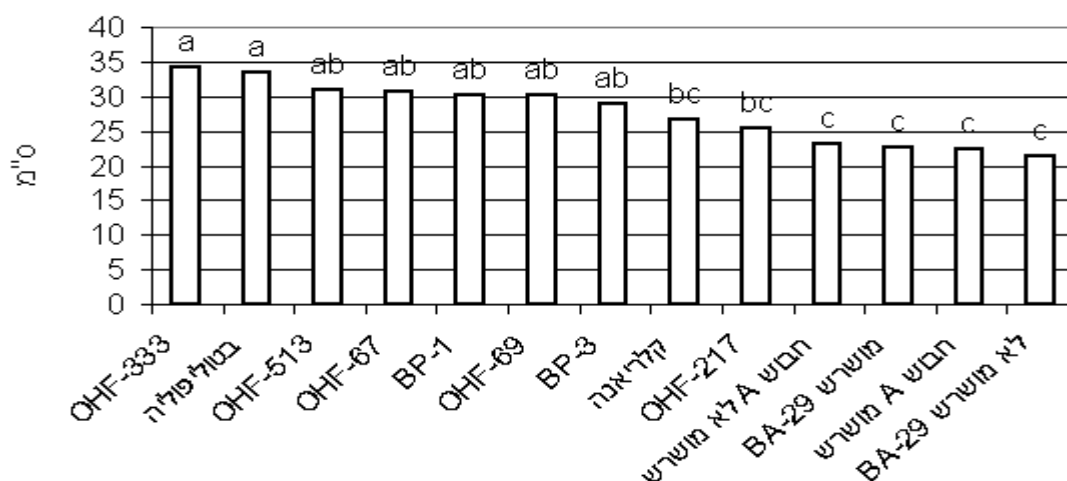
איור 3

חלקת כנות בקוסציה, חוות מטעים 2003
הפרשים בהיקף הגזע לאחר 5 שנים (1/99-11/03)

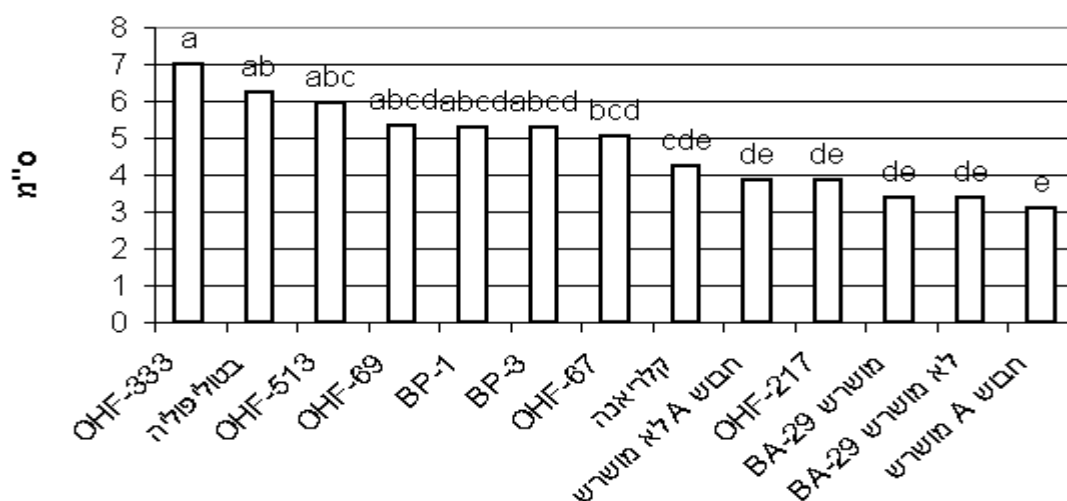
איור 4

חלקת כנות בקוסציה, אבני איתן 2003
הקף גזע 11/2003

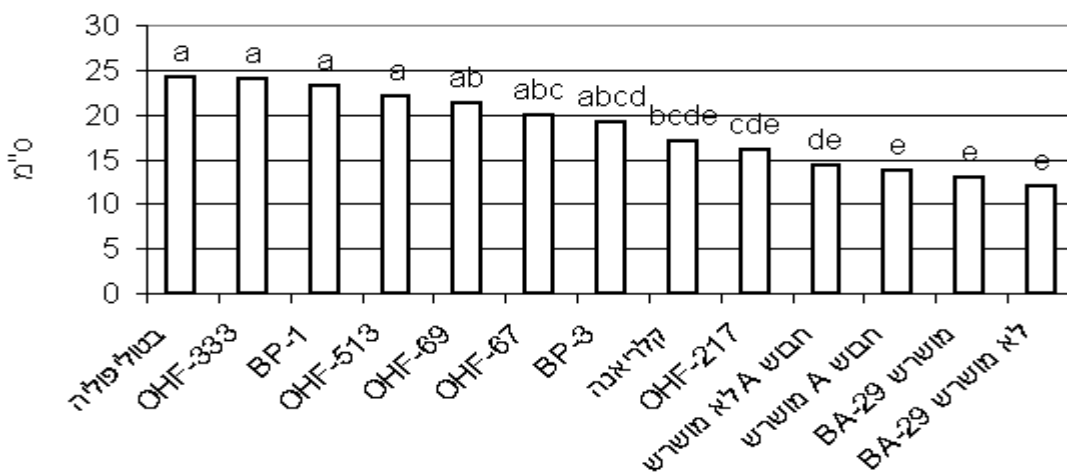
איור 5

חלקת כנות בקוסציה, אבני איתן 2003
הפרש הקפי גזע לאחר שנה (2002-2003)

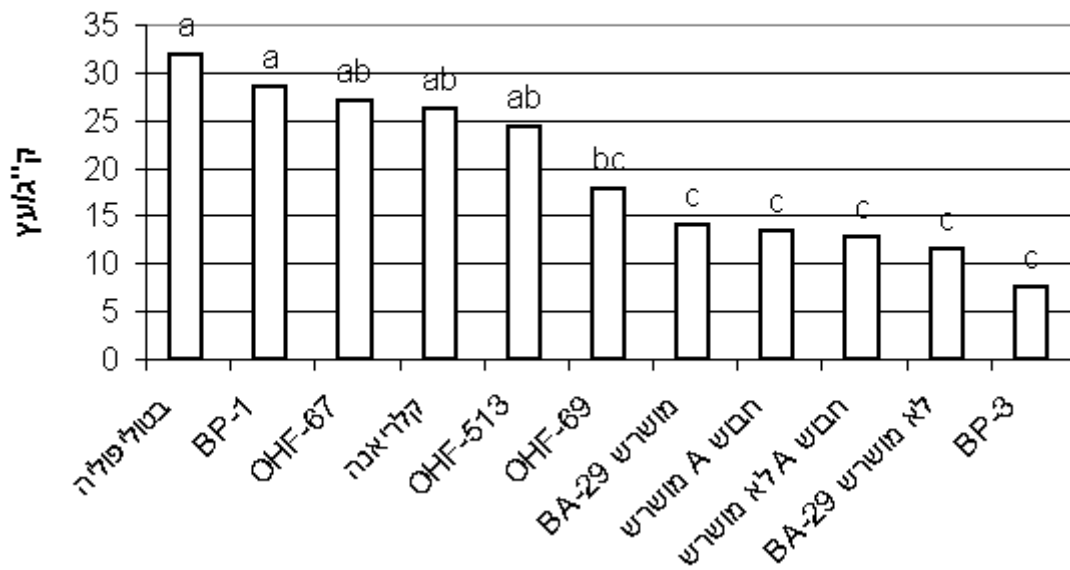
איור 6

חלקת כנות בקוסציה, אבני איתן 2003
הפרש הקפי גזע לאחר 5 שנים (1/99-11/03)

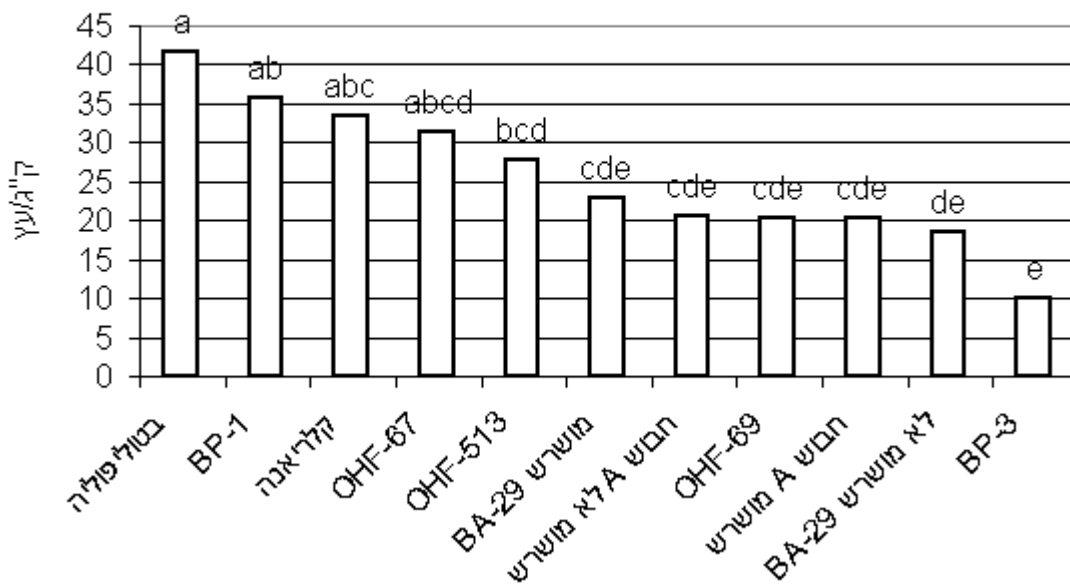
איור 7

חלקת כנות בקוסציה, חוות מטעים 2003
סה"כ יבול

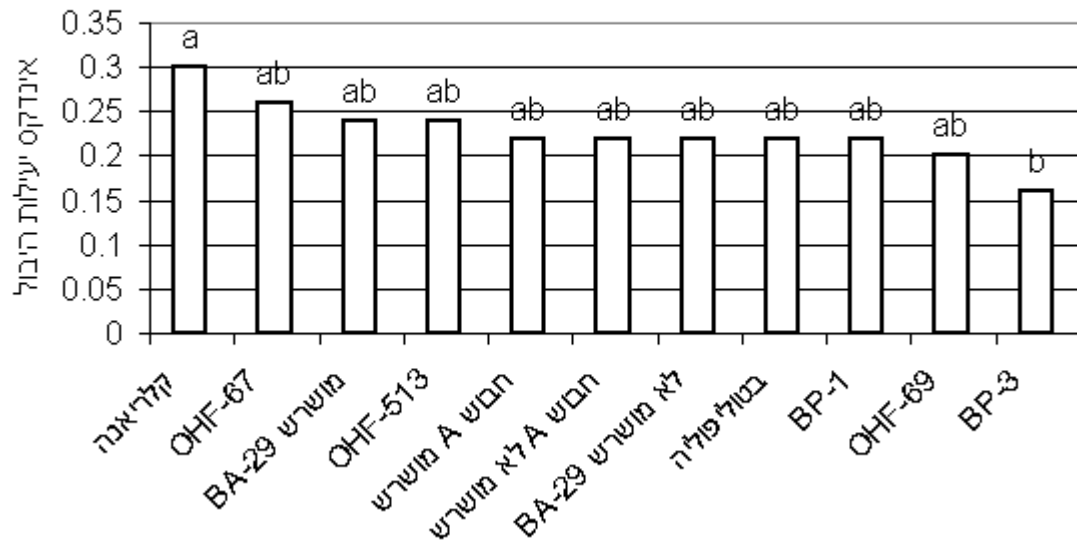
איור 8

חלקת כנות בקוסציה, חוות מטעים 2003
יבול מצטבר (2002+2003)

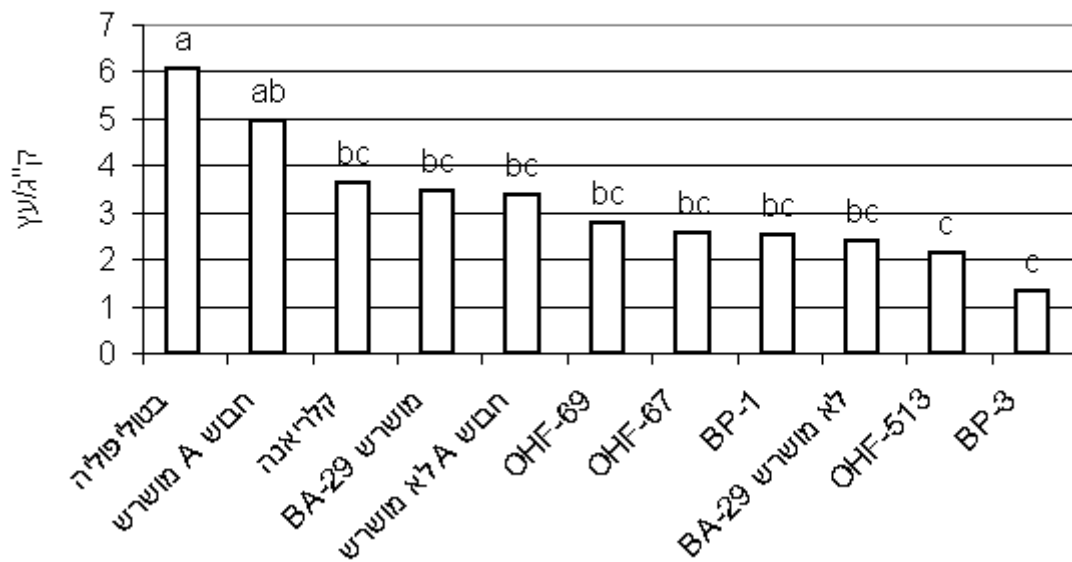
איור 9

חלקת כנות בקוסציה, חוות מטעים 2003
יעילות יבול: יבול (ק"ג/עץ) לפי שטח חתך גזע (סמ"ר)

איור 12

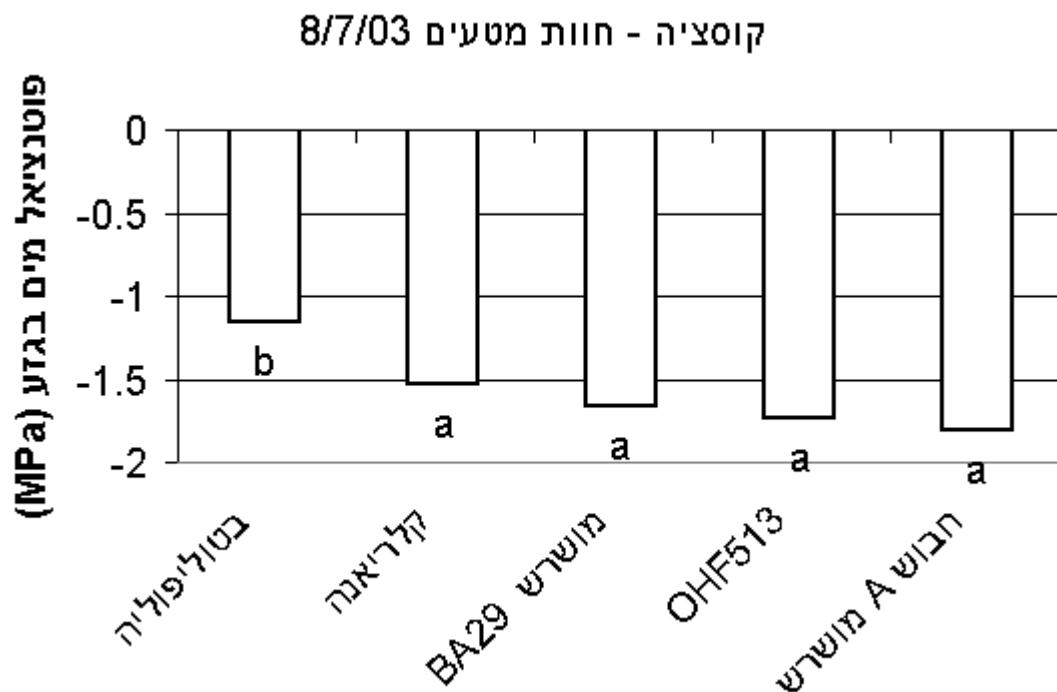
חלקת כנות בקוסציה, חוות מטעים 2003
פרי גדול (>=55)

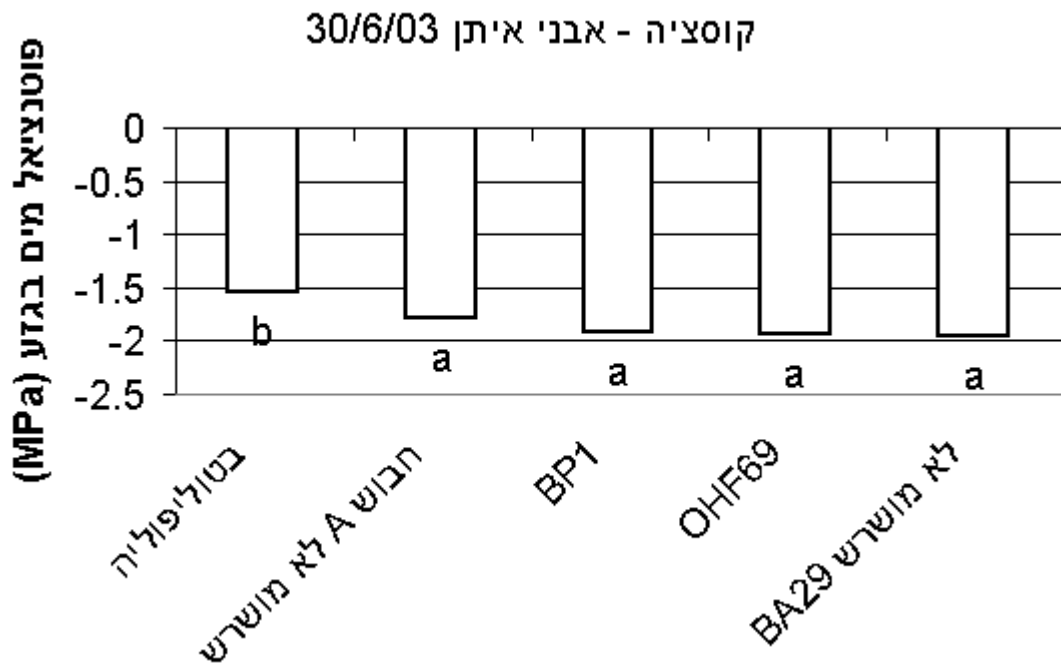
א. סט ראשון של בדיקות (30/6/03) עם כנות בטוליפוליה, חבוש A לא מושרש, BA-29 לא מושרש, OHF-69, BP-1.

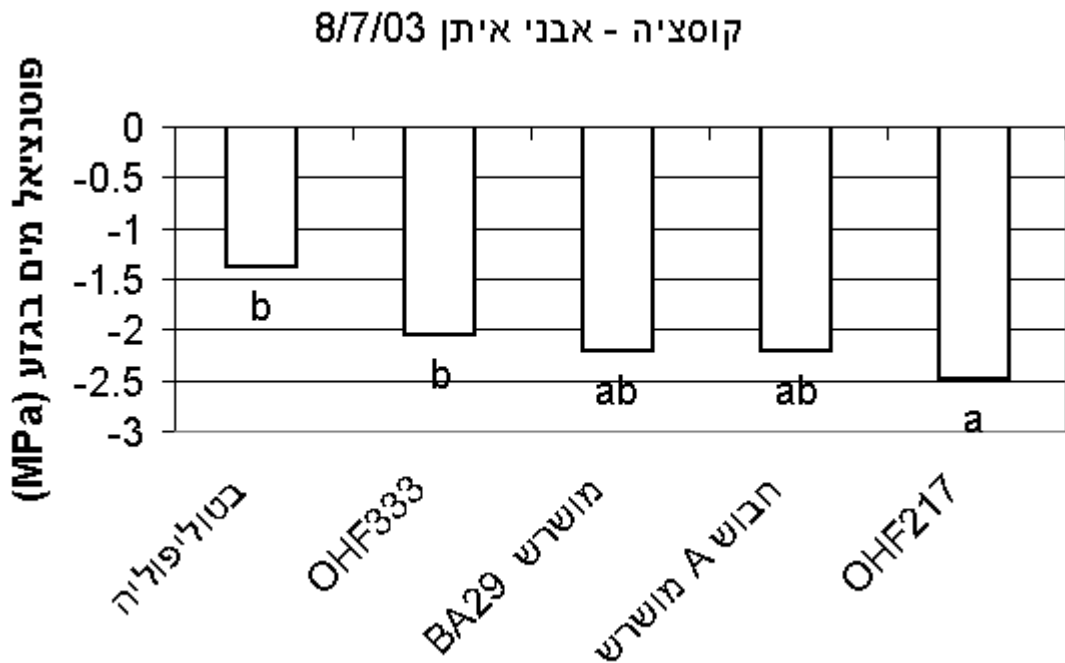
ב. סט שני של בדיקות (8/7/03) עם כנות קלריאנה, חבוש A מושרש, BA-29 מושרש, OHF-513.

א. סט ראשון של בדיקות (30/6/03) עם כנות בטוליפוליה, חבוש A לא מושרש, BA-29 לא מושרש, OHF-69, BP-1.

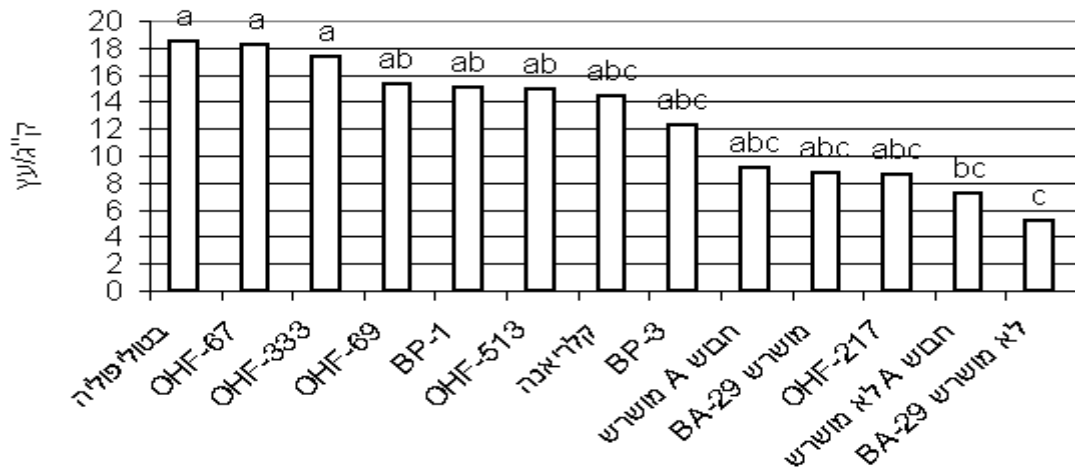

ב. סט שני של בדיקות (8/7/03) עם כנות בטוליפוליה, חבוש A מושרש, BA-29 מושרש, OHF-217, OHF-333.

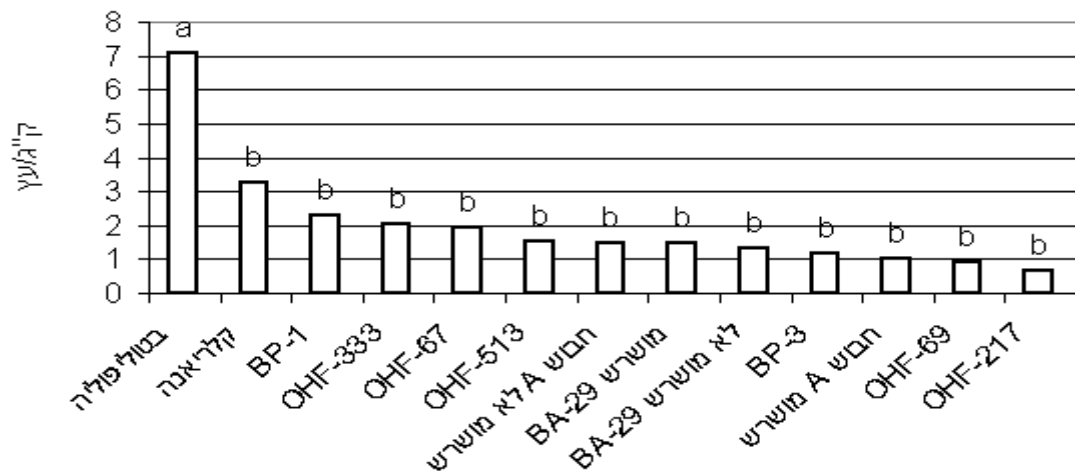
איור 13

חלקת כנות בקוסציה, אבני איתן 2003
סה"כ יבול

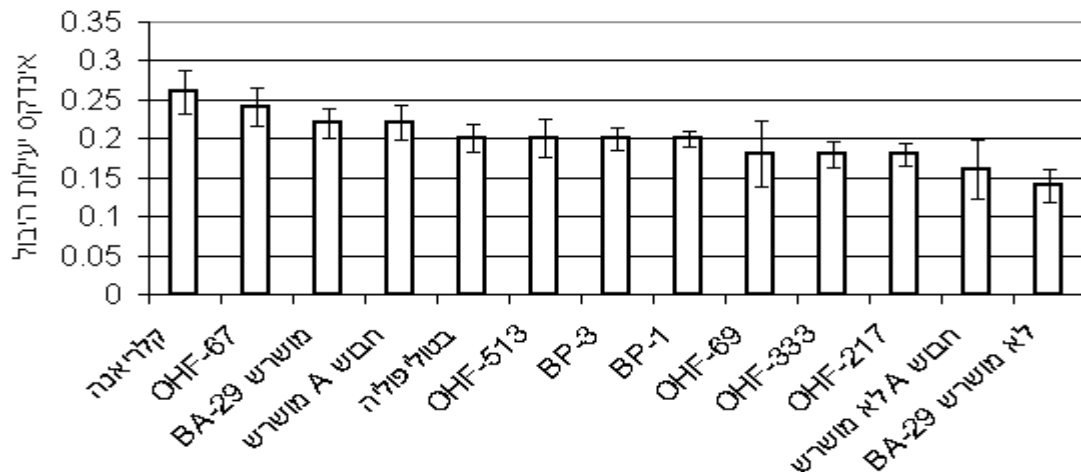
איור 14

חלקת כנות בקוסציה, אבני איתן 2003
פרי >= 60

איור 15

חלקת כנות בקוסציה, אבני איתן 2003
יעילות יבול: יבול (ק"ג/הע) לפי שטח חתך גזע (סמ"ר)

ב. כנות לספדונה –

בינואר 2000 ניטעה חלקה של כנות לספדונה בחוות המטעים בלבד. שורות הספדונה ניטעו בין שורות הקוסציה שניטעו שנה קודם לכן לפי התכנית שהוגשה למדען. מפת הנטיעה ופירוט הטיפולים מצורפים בעמודים שלהלן.

מעקב צימוח:

בניגוד לקוסציה בה נראו הבדלים ניכרים מאוד ומובהקים בין הכנות השונות (חזקות מאוד, בינוניות או חלשות), לא נמצאו בספדונה הבדלים מאוד משמעותיים (איורים 16, 17). עם זאת, בולטת כאן שוב המגמה של כנות "חזקות" – כל סדרת ה-OHF וה-BP1 לעומת הכנות ה"חלשות" – חבוש A ו-BA-29, מושרש או לא מושרש (כנת הבטוליפוליה שהיתה אמורה להינטע בחלקה זו לא היתה בידנו בשנת הנטיעה – 1/2000 – ולכן ניטעה לפני שנה חלקה קטנה נוספת בה תשווה כנה זו לכנה הסטנדרטית חבוש A.

בחוות אבני איתן ניטעה בינואר 2000 ספדונה מסחרית (על כנות חבוש A, BA-29) בין שורות הקוסציה המורכבות על הכנות השונות. בנוסף ניטעה "בלנקיה" BA-29 X (דמוי ספדונה) ללימוד הדמיון או ההבדל בינה לספדונה.

בחינת כנות לספדונה בחוות המטעים - נטיעת 1/2000

המבחן של כנות לספדונה נערך בחוות המטעים בלבד עקב מחסור בכנות מתאימות גם לאבני איתן. מספר השתילים מכל כנה (או טיפול) = 15 (5 חזרות X 3 עצים לחזרה).

מבנה חלקת הניסוי של הספדונה :

מספר העצים לכל טיפול: 5 חזרות X 3 עצים לחזרה = 15 עצים.

מרחקי נטיעה: 2.5 X 4 (100 עצים לדונם) $\approx$ 2.3 ד'.

צורת עיצוב: שדרה.

נטיעה: כל שורה שניה (בין שתי שורות קוסציה, וכן כשורות גבול משני צידי החלקה).

גובה ההרכבה (אלא אם צויין אחרת): 10 ס"מ מעל לפני הקרקע.

להלן רשימת הטיפולים (ספדונה על כנה מסויימת) וצורת נטיעה לכל חלקה:

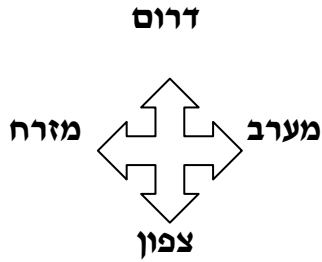
מס' שתילים

15	1. חבוש A מושרש (ההרכבה - בגובה פני הקרקע)
15	2. חבוש A לא מושרש (ההרכבה - 10 ס"מ מעל לפני הקרקע)
15	3. חבוש BA 29 מושרש (ההרכבה - בגובה פני הקרקע).
15	4. חבוש BA 29 לא מושרש (ההרכבה - 10 ס"מ מעל לפני הקרקע).
15	5. BP 1
15	6. "בלנקיה" BA-29 X (הרכבה בגובה פני הקרקע)
15	7. * בטוליפוליה (זריע דיוויס)
15	8. OHF 217
15	9. OHF 69
15	10. OHF 96
15	11. OHF 333 – ההרכבה בגובה פני הקרקע
15	12. OHF 333 – ההרכבה 10 ס"מ מעל פני הקרקע

180	סה"כ

* כנת הבטוליפוליה לא ניטעה כיוון שלא השגנו שתילים. במקומה ניטעה ב-1/2002 ספדונה X בטוליפוליה (מסחרית). בינואר 2002 ניטעה חלקה נוספת בה מושווית כנת הבטוליפוליה עם הכנה הסטנדרטית (חבוש A). [שורה 17].

חוות המטעים

מפה מפורטת של נטיעת ספדונה על כנות שונות: 1/2000

מרחקי הנטיעה של הספדונה: 2.5 X 4 מ'.

מס' שתילים בשורה: 24.

מס' הטיפולים (כנות ועומקי נטיעה): 12 (פירוט הטיפולים בדף נפרד)

מס' חזרות: 5, מס' שתילים לחזרה: 3 (=15 שתילים לטיפול)

בלוק של ספדונה: שורה וחצי (12 טיפולים X 3 שתילים = 36 שתילים).

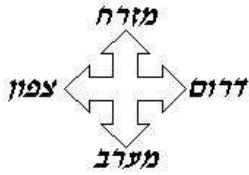
* = ספדונה מסחרית X חבוש A נטיעת 1/2000

** = ספדונה מסחרית X בטוליפוליה נטיעת 1/2002

בהמשך הבלוק האחרון (שורה 15) היו חסרים שתילים.

מס' שורה	1	3	5	7	9	11	13
1	חבוש A מושרש	בלנקת X BA-29	OHF-217	OHF-333 לא מושרש	לא מושרש BA-29	OHF-333 מושרש	BP-1
2	חבוש A מושרש	בלנקת X BA-29	OHF-217	OHF-333 לא מושרש	לא מושרש BA-29	OHF-333 מושרש	BP-1
3	חבוש A מושרש	בלנקת X BA-29	OHF-217	OHF-333 לא מושרש	לא מושרש BA-29	OHF-333 מושרש	BP-1
4	חבוש A לא מושרש	**	**	OHF-333 מושרש	מושרש BA-29	OHF-333 לא מושרש	בלנקת X BA-29
5	חבוש A לא מושרש	**	**	OHF-333 מושרש	מושרש BA-29	OHF-333 לא מושרש	בלנקת X BA-29
6	חבוש A לא מושרש	**	**	OHF-333 מושרש	מושרש BA-29	OHF-333 לא מושרש	בלנקת X BA-29
7	מושרש BA-29	OHF-217	בלנקת X BA-29	OHF-217	חבוש A לא מושרש	**	לא מושרש BA-29
8	מושרש BA-29	OHF-217	בלנקת X BA-29	OHF-217	חבוש A לא מושרש	**	לא מושרש BA-29
9	מושרש BA-29	OHF-217	בלנקת X BA-29	OHF-217	חבוש A לא מושרש	**	לא מושרש BA-29
10	לא מושרש BA-29	OHF-69	BP-1	OHF-96	חבוש A מושרש	*	מושרש BA-29
11	לא מושרש BA-29	OHF-69	BP-1	*	חבוש A מושרש	*	מושרש BA-29
12	לא מושרש BA-29	OHF-69	BP-1	*	חבוש A מושרש	*	מושרש BA-29
13	BP-1	חבוש A מושרש	OHF-69	OHF-69	מושרש BA-29	OHF-217	חבוש A לא מושרש
14	BP-1	חבוש A מושרש	OHF-69	OHF-69	מושרש BA-29	OHF-217	חבוש A לא מושרש
15	BP-1	חבוש A מושרש	OHF-69	OHF-69	מושרש BA-29	OHF-217	חבוש A לא מושרש
16	OHF-333 מושרש	חבוש A לא מושרש	OHF-96	בלנקת X BA-29	לא מושרש BA-29	OHF-69	חבוש A מושרש
17	OHF-333 מושרש	חבוש A לא מושרש	OHF-96	בלנקת X BA-29	לא מושרש BA-29	OHF-69	חבוש A מושרש
18	OHF-333 מושרש	חבוש A לא מושרש	OHF-96	בלנקת X BA-29	לא מושרש BA-29	OHF-69	חבוש A מושרש
19	OHF-333 לא מושרש	מושרש BA-29	OHF-333 מושרש	**	חבוש A מושרש	בלנקת X BA-29	OHF-333 מושרש
20	OHF-333 לא מושרש	מושרש BA-29	OHF-333 מושרש	**	חבוש A מושרש	בלנקת X BA-29	OHF-333 מושרש
21	OHF-333 לא מושרש	מושרש BA-29	OHF-333 מושרש	**	חבוש A מושרש	בלנקת X BA-29	OHF-333 מושרש
22	OHF-96	לא מושרש BA-29	OHF-333 לא מושרש	BP-1	חבוש A לא מושרש	BP-1	OHF-333 לא מושרש
23	OHF-96	לא מושרש BA-29	OHF-333 לא מושרש	BP-1	חבוש A לא מושרש	BP-1	OHF-333 לא מושרש
24	OHF-96	לא מושרש BA-29	OHF-333 לא מושרש	BP-1	חבוש A לא מושרש	BP-1	OHF-333 לא מושרש

מס' עץ בשורה

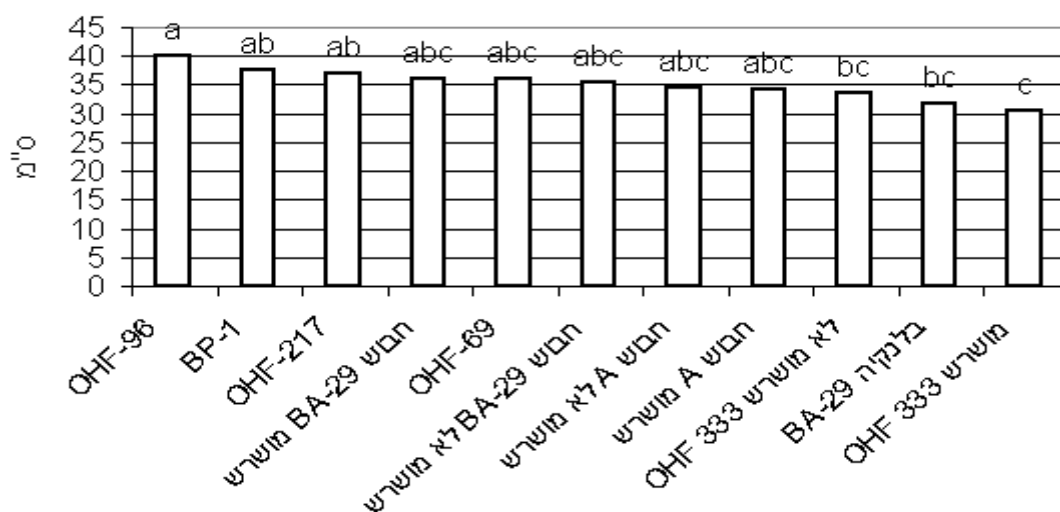
חוות אבני איתן בדרום הגולן מפה מפורטת של ספדונה מסחרית

הספדונה ניטעה בחלקה מסחרית משני צידי שורות הקוסציה, במרווחי נטיעה של 2.5 X 4 מ'.
הספדונה ניטעה על כנת BA-29 (מושרש או לא מושרש), וכן על כנת חבוש A (מושרש או לא מושרש).
אם לא מצוין מושרש/לא מושרש – ההרכבה בגובה פני הקרקע.
כמו כן ניטעו בשורות 22, 23 מס' עצי בלנקיה (דמוי ספדונה מספרד) על כנת BA-29,
כאשר ההרכבה היא מעל (=לא מושרש), מתחת (=מושרש) או בגובה פני הקרקע (ללא ציון).

מס' שורה	22	24	26	28
53	ספדונה X חבוש A	בלנקיה		
52	ספדונה X חבוש A	בלנקיה		
51	ספדונה X חבוש A	בלנקיה	חבוש A לא מושרש	
50	בלנקיה מושרש	בלנקיה	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
49	בלנקיה מושרש	בלנקיה	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
48	בלנקיה לא מושרש	בלנקיה	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
47	בלנקיה לא מושרש	חבוש A מושרש	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
46	בלנקיה לא מושרש	חבוש A מושרש	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
45	ספדונה X חבוש A	חבוש A מושרש	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
44	ספדונה X חבוש A	חבוש A מושרש	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
43	ספדונה X חבוש A	חבוש A מושרש	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
42	בלנקיה מושרש	חבוש A לא מושרש	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
41	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
40	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
39	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
38	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
37	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
36	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
35	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
34	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
33	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
32	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
31	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
30	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
29	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
28	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
27	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
26	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
25	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
24	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
23	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
22	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
21	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
20	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
19	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
18	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
17	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
16	ספדונה X חבוש A	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
15	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
14	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
13	בלנקיה מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
12	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
11	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
10	בלנקיה לא מושרש	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
9	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
8	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
7	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
6	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
5	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
4	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
3	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
2	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש
1	בלנקיה	חבוש A	חבוש A לא מושרש	חבוש A מושרש

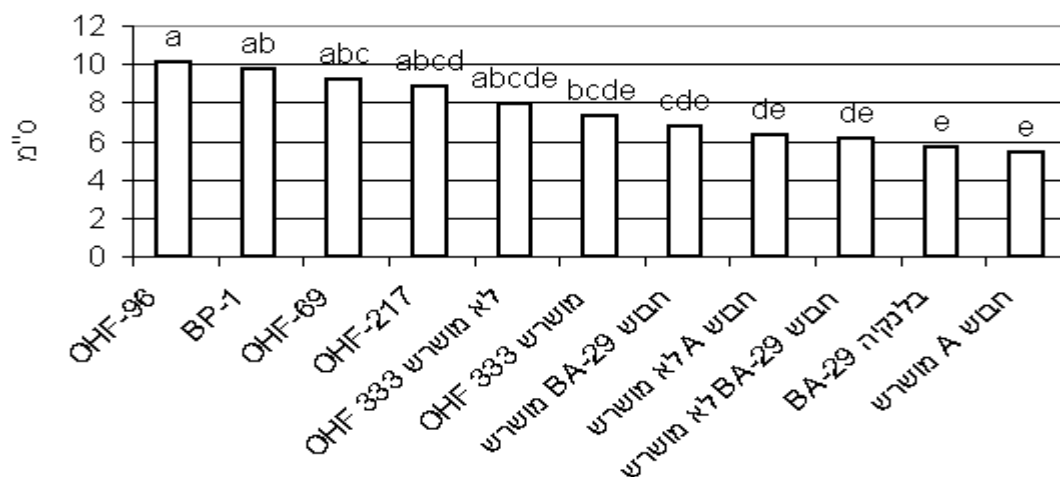
איור 16

חלקת כנות בספדונה, חוות מטעים 2003
הקף גזע 11/2003

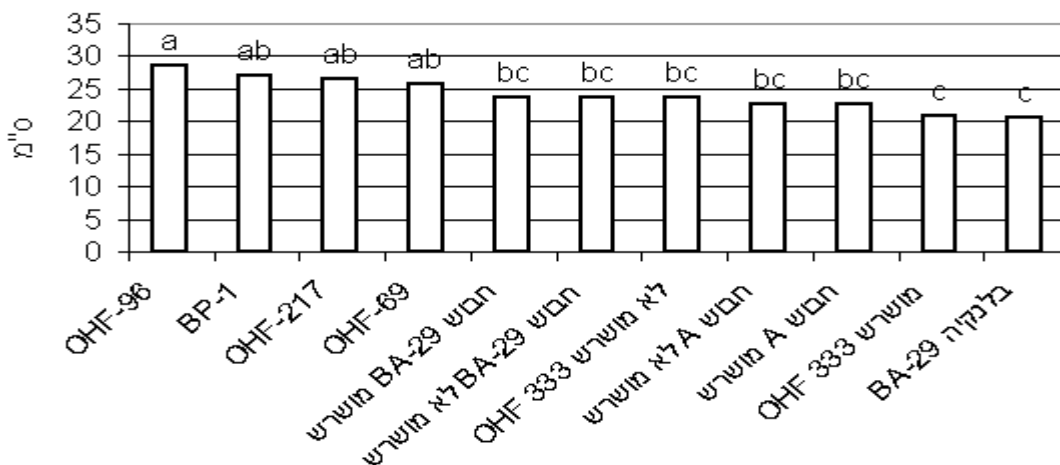
איור 17

חלקת כנות בספדונה, חוות מטעים 2003
הפרשי הקף גזע לאחר שנה (11/02-11/03)

איור 18

חלקת כנות בספדונה, חוות מטעים 2003
הפרשי היקפי גזע לאחר 3 שנים (11/00-11/03)

יבולים :

בניגוד לזן קוסציה החלש שזקוק לכנה חזקה (כמו בטוליפוליה או כנה מסדרת ה-OHF) על מנת להגיע לעץ גדול שיוכל לשאת יבולים כבדים, בספדונה המצב הפוך.

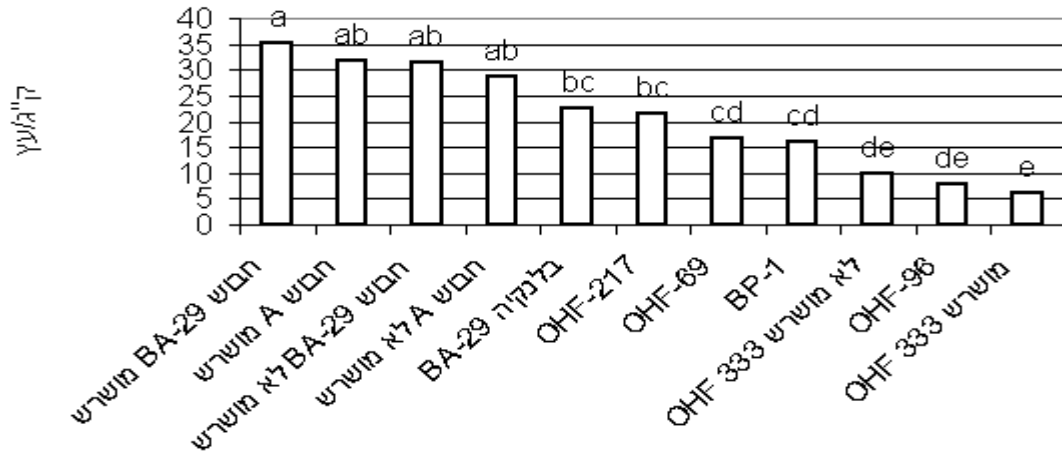
מאחר והספדונה הוא זן בעל צמיחה חזקה, הוא זקוק לכנה מחלישה או מננסת כמו סדרת החבושים על מנת לרסן את העץ ולהגיע לאיזון טוב בין צמיחה לפוריות. ואכן ראינו בסעיף הקודם שכנות החבוש השונות נתנו צמיחה מוחלשת בהשוואה לכנות ה-OHF החזקות (איורים 16-18), וכתוצאה מכך היבול שהתקבל בהן היה הגבוה ביותר (איור 19). גם "יעילות היבול" שנמדדה על פי היבול לשטח חתך הגזע (איור 20) מצביעה על אותה המגמה של יתרון הכנות המננסות (חבושים) על-פני כל הכנות החזקות (OHF למיניהם ו-BP-1). (בניגוד לקוסציה שם לא היתה חשיבות גדולה לאינדקס יעילות היבול, כיוון שהעץ חלש מידי, וכל המטרה שם היא "להרים" את העץ, הרי שכאן, כאשר הזן ספדונה חזק מאוד, יש לנו מטרה הפוכה – והיא ריסון העץ ואיזונו).

התפלגות גדלים :

למרות עומס היבול היחסי בכנות החבוש השונות, התקבלו בהן גם יותר פירות גדולים בהשוואה לכנות OHF החזקות. נראה שבשלב זה, כאשר עומס היבול עדיין לא כל כך גבוה, אין השפעה של עומס על גודל הפרי, והתוצאה של יותר פרי גדול נובעת בעיקר מכמות כללית גדולה יותר של פירות.

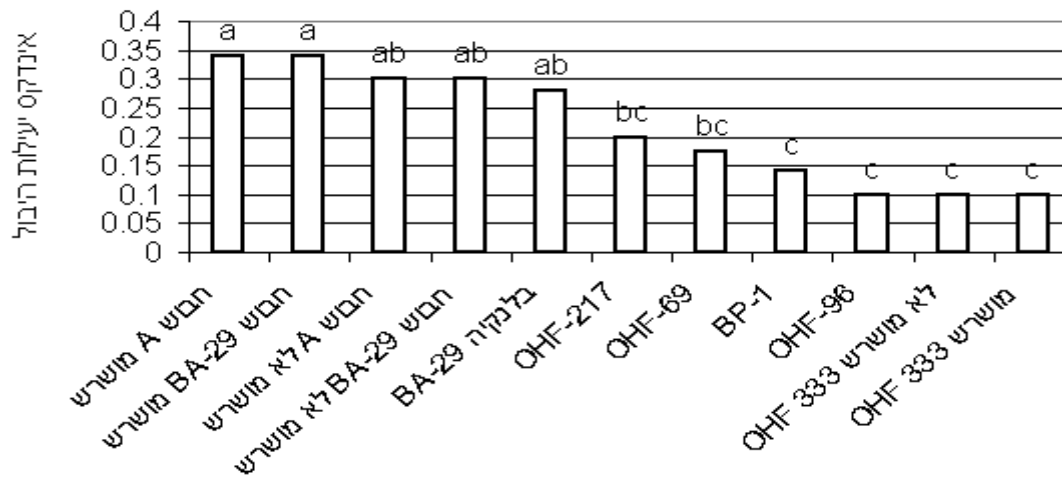
איור 19

חלקת כנות בספדונה, חוות מטעים 2003
סה"כ יבול

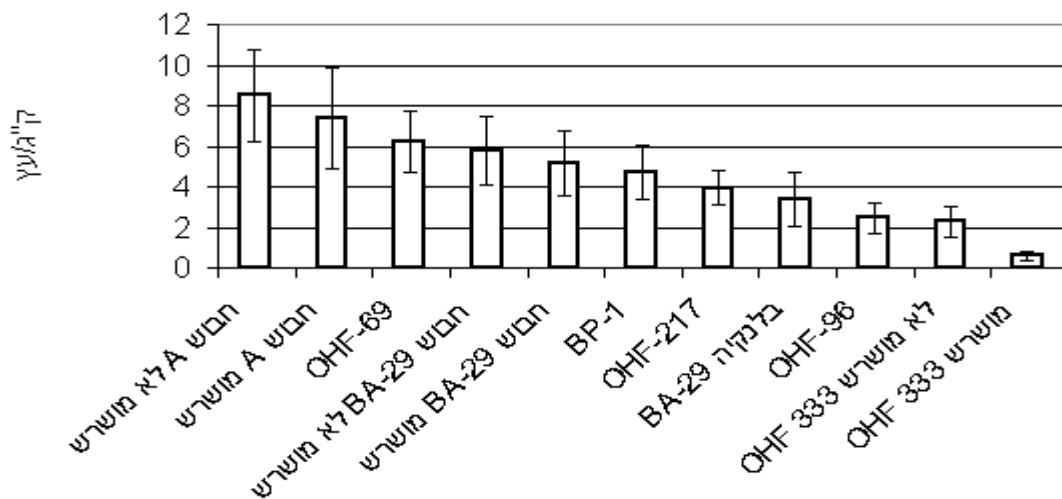
איור 20

חלקת כנות בספדונה, חוות מטעים 2003
יעילות יבול: יבול (ק"ג/עץ) לפי שטח חתך גזע (סמ"ר)

איור 21

חלקת כנות בספדונה, חוות מטעים 2003
פרי >= 60

2. בחינת זנים חדשים של אגס אירופי

במהלך השנה עסקנו בהכנת שתילים של זני אגס אירופי חדשים במשתלות השונות, שיינטעו ב-1/2004. בינואר 2003 נטענו חלקות חדשות של זנים (בחוות המטעים, חוות אבני איתן וחוות מתיתיהו). הזנים האדומים (רוזמרי, קסקד, פורל, בון-רוז, רד-קלפ) ניטעו בהר הגבוה (מתיתיהו) והורכבו על כנת בטוליפוליה זריעה, שמוכיחה את עצמה הן במחקר הנוכחי והן בתצפיות במטעים שונים ככנה טובה לזנים האירופיים. הזנים הירוקים/קייציים (דר' גייל גויו, דלברט פרמייר, טוסקה, אטרוסקה, לאוסן, אגס 2) ניטעו במקומות נמוכים בשתי החוות (מטעים, אבני איתן) ובהר (מתיתיהו). בשנה זו קבלנו לראשונה מספר פירות מועט מהזנים הראשונים שניטעו. כל הפירות ניקטפו במועדים שונים ונלקחו לבדיקות ראשוניות במעבדה לקירור שבקרית שמונה, על מנת ללמוד את מועד הקטיף הנכון.

1. **מטרות המחקר לתקופת הדו"ח תוך התייחסות לתוכנית העבודה**

הקמת 2 חלקות של כנות לזן קוסציה.
הקמת חלקה של כנות לזן ספדונה.
תכנון נטיעה של חלקות זנים חדשים.
2. **עיקרי הניסויים והתוצאות שהושגו בתקופה אליה מתייחס הדו"ח**

כל צירופי הכנות שתוכננו עבור הזן קוסציה ניטעו ב- 1/99 בשתי חלקות שהוקמו לצורך זה: באבני איתן שבגולן ובחוות המטעים שבעמק החולה. צירופי הכנות שתוכננו עבור הזן ספדונה ניטעו ב- 1/2000 בחוות המטעים. הזנים החדשים של האגס האירופי ניטעו בחלקם ב- 1/2003 כאשר המשך הנטיעה שלהם יהיה במהלך החורף הקרוב (1/2004).
3. **המסקנות המדעיות וההשלכות לגבי יישום המחקר והמשכו**

זהו מחקר ארוך טווח, ולכן אין עדיין מסקנות סופיות. עם זאת ניתן כבר לומר שמסתמנים הבדלים בולטים בין הכנות השונות שנבחנו עבור הקוסציה והספדונה. בקוסציה נראה כי הכנות החזקות ובעיקר הבטוליפוליה נותנות עץ חזק שנושא יבולים כבדים עם פרי גדול בהשוואה לכנות החבוש. בספדונה המצב הפוך – הכנות המננסות של החבושים (חבוש A ו-BA-29) נותנות תוצאה יפה של ריסון העץ, יבול גבוה והרבה פרי גדול בהשוואה לכנות החזקות, בעיקר מסדרת ה-OHF.
4. **הבעיות שנתרו לפתרון**

יש לנו עדיין בעיה קשה של ייצור שתילים חדשים ברמה נאותה לשתילה. יש לשקול פתיחת מחקר ייחודי בנושא. אנו מנסים להשיג כנות מננסות נוספות עבור הספדונה, בעיקר שתי כנות חדשות מסדרת Pyrodwarf שטופחו בגרמניה.
5. **האם הוחל כבר בהפצת הידע**

הידע הראשוני הופץ בכתיבת מאמר לעלון הנוטע (8/02), ביום עיון שנערך בראש פינה ב- 4/2/03, בלשכת המדען הראשי בוולקני בחורף שעבר, וכן ב"מועדוני מגדלים" שנערכים במהלך חורף זה בצפון.